

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. Звіт «Про зовнішню торгівлю України товарами за січень-листопад 2010 року». К., 2011р. – [Інтернет ресурс] – www.ukrstat.org.
2. Звіт «Про стан сільськогосподарського комплексу України за 2009 рік» – [Інтернет ресурс] – www.nationmaster.com/country/up-ukraine/agr-agriculture.
3. Національний Банк України. Звіт «Про макроекономічний огляд економіки України станом на 1 лютого 2011 року». К., 2011р. – [Інтернет ресурс] – www.bank.gov.ua.
4. Національний Банк України. Звіт «Про платіжний баланс та зовнішній борг України станом на 1 жовтня 2010 року». К., 2011р. – [Інтернет ресурс] – www.bank.gov.ua.
5. Рум'янцев А. П. Зовнішньоекономічна діяльність: Навчальний посібник / А.П. Рум'янцев, Н.С. Рум'янцева. М-во освіти і науки України. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 375 с.
6. 2010 JETRO Global Trade and Investment Report. Japan External Trade Organization (JETRO). Overseas Research Department, 2010. – 140 p.
7. Europe in figures. Eurostat yearbook 2010. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010. – 635 p.
8. IMD World Competitiveness Yearbook 2010. Press release, 2010. – 135 p.
9. United Nations Conference on Trade And Development. UNCTAD handbook of statistics 2009. United Nations. New York and Geneva, 2010. – 536 p.
10. World Investment Report 2010. Investing in a Low-Carbon Economy, United Nations, New York and Geneva, 2010. – 183 p.

УДК 334.726

НАМОНІЮК В.Є.,

Київський національний університет ім. Т. Шевченка,
асистент кафедри міжнародних фінансів ІМВ, к.е.н.

КРАВЦОВА І.В.,

Київський національний університет ім. Т. Шевченка,
Інститут міжнародних відносин, студент

СУЧАСНИЙ ЕТАП ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ТНК В УКРАЇНІ

Анотація. У статті розглядається сутність транснаціональних корпорацій, визначаються тенденції транснаціоналізації світової економіки на сучасному етапі, з'ясовуються основні показники та напрями діяльності ТНК у світі та в Україні, аналізується український інвестиційний клімат.

Ключові слова: транснаціональні корпорації, транснаціоналізація, прямі іноземні інвестиції, інвестиційний клімат.

Аннотация. В статье рассматривается сущность транснациональных корпораций, определяются тенденции транснационализации мировой экономики на современном этапе, выявляются основные показатели и направления деятельности ТНК в мире и в Украине, анализируется украинский инвестиционный климат.

Ключевые слова: транснациональные корпорации, транснационализация, прямые иностранные инвестиции, инвестиционный климат.

Annotation. In the article the essence of transnational corporations is considered, the principal trends of transnationalization of world economy at the present stage are estimated, the main indicators and areas of TNCs activities in the world and in Ukraine are determined, the Ukrainian investment climate is analysed.

Key words: transnational corporations, transnationalization, foreign direct investment, investment climate.

Постановка проблеми. На рубежі ХХ–ХХІ ст. у світовій економіці спостерігається інтенсивна глобалізація виробничої та інвестиційної діяльності, що призводить до поступового об'єднання історично відособлених і різних економік у єдине ринкове господарство. У ході цього процесу відбувається утворення нової економічної системи, у якій бар'єри на шляху міжнародної інвестиційної, виробничої і торговельної діяльності або цілком відсутні, або зведені до мінімуму. Основою глобалізації та її головною рушійною силою є транснаціональні корпорації (ТНК), які завдяки прямим іноземним інвестиціям (ПІІ) постійно посилюють свій вплив як на розвиток міжнародних економічних відносин, так і на конкурентноздатність національних економік. Нові реалії обумовлюють переосмислення багатьох аспектів розвитку міжнародного господарства, спонукають дослідників по-новому дивитися на наслідки інвестиційної діяльності ТНК та на причини нерівномірного розподілу доходу в світовій економіці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В останні роки проблематиці ТНК присвячено велику кількість досліджень (Г. Башинська, В. Білошапко, О. Білорус, І. Лукінов, О. Плотніков, Ю. Пахомов, М. Прохорова, О. Рогач, В. Сіденко, О. Сльозко, С. Соколенко, О. Шнирков, С. Якубовський та ін.). Незважаючи на численні роботи з проблем ТНК, дотепер не було вироблено єдиного уявлення про характер та специфіку діяльності ТНК у світовому економічному просторі взагалі та у межах національних економік зокрема. На сьогодні відсутні загально визнані критерії та ознаки виділення ТНК або параметри їх вимірювання та оцінки їх діяльності, що не дозволяє на сучасному рівні вивчати процеси транснаціоналізації капіталів та досвід утворення ТНК у світі. Дослідження цієї теми у різних вчених є досить суперечливим і неоднозначним, тому феномен ТНК і досі є дискусійним питанням серед спеціалістів, що займаються вивченням сучасних міжнародних економічних відносин.

Мета статті. Метою даної роботи є з'ясування ролі ТНК у світовій економіці, а також характеристика сучасного етапу транснаціоналізації світової економіки та діяльності ТНК в Україні.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку світового господарства ТНК стали найважливішими його суб'єктами, відіграючи величезну роль у системі міжнародних економічних відносин. Транснаціональний бізнес впливає на економіку багатьох держав, як промислово розвинутих, так і таких, що розвиваються.

В економічній літературі зустрічаються кілька термінів для позначення компаній, що мають міжнародне виробництво на основі прямих іноземних інвестицій: багатонаціональні, міжнародні, транснаціональні, глобальні, наднаціональні, супернаціональні, інтернаціональні тощо. Такі компанії зареєстровані в одній країні, але здійснюють виробництво та інші ділові операції в інших країнах.

Термін «транснаціональні корпорації» вперше був використаний ООН для визначення підприємств незалежно від країни походження і форми власності, що мають відділення у двох або більше країнах та функціонують у відповідності з такою системою прийняття рішень, яка дозволяє проводити узгоджену політику і загальну стратегію [9].

Проте сьогодні не існує однозначного тлумачення цього терміну.

О. Рогач [4] вважає, що за приналежністю капіталу компанії, які здійснюють міжнародне виробництво, поділяються на два види – транснаціональні та багатонаціональні корпорації. Транснаціональні корпорації – це компанії, національні за капіталом та контролем, але міжнародні за сферою операцій. Вони мають зарубіжні активи, що виникли на базі ПІІ. Хоча такі корпорації мають всесвітню мережу філій, усе ж їх материнська компанія належить капіталу однієї країни. Позначення «транснаціональний» саме і підкреслює зв'язок корпорації з капіталом конкретної нації. На відміну від транснаціональних, багатонаціональні корпорації контролюються капіталом двох або більше країн. Вони також мають глобальну мережу філій і міжнародне розосередження акціонерного капіталу.

За офіційним визначенням ЮНКТАД [9], транснаціональні корпорації – це підприємства, що об'єднують юридичних осіб будь-яких організаційно-правових форм і видів діяльності у двох чи більше країнах і проводять єдину політику і загальну стратегію завдяки одному або декільком центрам прийняття рішень.

Деякі вчені (В. Рокоча, О. Плотніков, В. Новицький [5] та ін.) висловлюють думку, що ТНК – це міжнародні фірми, що мають свої господарські підрозділи у двох або більше країнах, управління якими здійснюється з одного або декількох центрів. В основі такого управління – механізм прийняття рішень, який дає змогу здійснювати узгоджену політику й загальну стратегію, розподіляючи ресурси, технології та відповідальність для досягнення результату (отримання прибутку). У зазначеному твердженні вже спостерігається управлінське спрямування, яке з розвитком процесів глобалізації, інтернаціоналізації і посилення транснаціоналізації не могло залишитися поза увагою.

В Енциклопедії банківської справи і фінансів [7] зазначається, що під ТНК розуміють величезні компанії, зайняті у виробництві або торгівлі, що є дійсно транснаціональними за розміром своєї діяльності і міжнародними за своєю політикою і поглядами на відміну від національних компаній, які у своїх операціях обмежені і ставлять на перше місце національні інтереси та політику.

Щодо питання приналежності великих компаній до категорії транснаціональних також існує кілька підходів. Так, за визначенням Гарвардського університету [7], до транснаціональних належать компанії, що мають понад 6 закордонних дочірніх фірм. За методологією ООН, про міжнародний статус фірми свідчить розмір відсотка її продажу, реалізованого поза межами країни базування материнської компанії, а також структура її активів. Критерії віднесення компанії до транснаціональних, що використовуються ООН, є такими: обсяг зарубіжних активів та їх частка в загальному обсязі активів компанії; частка зарубіжних продажів у загальному обсязі реалізації продукції; частка зарубіжного персоналу у загальній кількості персоналу компанії [9].

Головним критерієм, що відрізняє транснаціональні компанії від національних фірм, які ведуть зовнішньоекономічну експортно-імпорتنу діяльність, є вивіз капіталу і створення підконтрольних підприємств у різних країнах світу. Як додаткові, також корисні і деякі кількісні показники класифікації транснаціональних компаній. Наприклад, встановлення мінімальної кількості зарубіжних філій або кількості країн, у яких здійснюються операції. Це робиться для того, щоб виділити найбільші ТНК та не включати до групи транснаціональних фірм ті компанії, що мають, наприклад, одну зарубіжну філію. До інших кількісних показників належать такі [4]: обсяг зарубіжного виробництва та його питома вага у загальнокорпоративному виробництві; обсяг ПІІ та їх питома вага в загальних інвестиціях; обсяг зарубіжних активів та їх частка в сукупних корпоративних активах; обсяги продажу філій дочірніх компаній та їх частка в загальних продажах; чисельність персоналу на зарубіжних філіях та його питома вага в загальній кількості працюючих у корпорації; частка прибутків, що фірма отримує від міжнародної виробничо-інвестиційної діяльності.

Останні десятиріччя характеризуються значним зростанням процесу транснаціоналізації світової економіки. ТНК є, з одного боку, наслідком, а з іншого – причиною зростання міжнародної концентрації виробництва, а отже, і розгортання процесу інтернаціоналізації. Виступаючи однією з ефективних організаційних форм інтернаціоналізації господарського життя, вони перебувають у центрі історичного процесу інтегрування глобальної економіки.

Транснаціоналізація є процесом посилення світової інтеграції внаслідок глобальних операцій ТНК. Вона виступає як об'єктивний процес, обумовлений міжнародним одиничним поділом праці, і породжує транснаціональні форми кооперації.

Характерною рисою сучасного етапу транснаціоналізації є величезний масштаб операцій ТНК. Перш за все це виявляється у значному зростанні кількості материнських компаній ТНК і їх зарубіжних філій.

Транснаціоналізація світової економіки на сучасному етапі має наступні тенденції [4]:

- «Традиційні» великі транснаціональні корпорації, які досягли високого ступеня «міжнародності» ще в 60-80-ті рр. ХХ ст., під впливом нової ситуації ще більше нарощували глобальні операції. Обсяг реалізації деяких з них перевищує валовий продукт окремих країн.

- Багато нових великих компаній промислово розвинених країн стали на шлях розвитку міжнародного виробництва, відмовившись від колишньої стратегії орієнтації тільки на свої домашні країни. Прикладом цього є телекомунікаційні компанії-оператори, які в останнє десятиріччя перетворилися на справді транснаціональні корпорації.

- Невеликі та середні компанії, використовуючи їх переваги власності, почали інтенсивно здійснювати інвестиції за кордон та створювати транснаціональну мережу філіалів.

- Процес транснаціоналізації охопив великі та середні компанії деяких країн, що розвиваються. Кількість ТНК, які базуються в цих країнах, значно зросла в 90-ті рр. ХХ ст., а їх питома вага в загальній чисельності материнських транснаціональних фірм неухильно збільшується.

- Деякі компанії країн з перехідною економікою з другої половини 90-х рр. ХХ ст. почали також здійснювати вивіз капіталу і розвивати міжнародне виробництво. Хоча даний процес тільки набирає обертів, його динаміка свідчить про значний потенціал цієї групи країн.

Транснаціональні корпорації відіграють одну з ключових ролей у сучасній світовій економіці. Ринкова капіталізація деяких ТНК складає приблизно 300-500 млрд. дол. США, а щорічні обсяги продажів коливаються у межах 150-200 млрд. дол. США. При цьому протягом останніх двох десятиліть ключові показники, що характеризують інтернаціоналізацію виробництва, зростали швидше, ніж глобальний експорт і глобальний ВВП. Так, наприклад, обсяг продажів ТНК у 2010 р. перевищив 33 трлн. дол. США (для порівняння: у 1982 р. – 2,5 трлн. дол., у 1990 р. – 5,5 трлн. дол., у 2000 р. – 18,5 трлн. дол.), а доданої вартості було створено на суму близько 16 трлн. дол. США, що складає приблизно чверть світового ВВП [9]. При цьому понад 20% усіх продажів приходиться на частку 100 найбільших корпорацій, а в кожній з 1000 провідних компаній обсяг реалізованої продукції перевищив 1 млрд. дол. США [3].

У цілому, за оцінками міжнародних експертів, ТНК на даному етапі контролюють понад 50% світового промислового виробництва, 67% міжнародної торгівлі, більш ніж 80% патентів і ліцензій на нову техніку, технології і ноу-хау, майже 90% прямих закордонних інвестицій [6].

Практично уся торгівля сировиною на світових ринках здійснюється під контролем ТНК, у тому числі 90% світової торгівлі пшеницею, кавою, кукурудзою, лісоматеріалами, тютюном, залізною рудою; 85% – міддю, бокситами; 80% – оловом, чаєм; 75% – натуральним каучуком, сировою нафтою [6].

У транснаціональних корпораціях працюють 77,4 млн. співробітників (за даними Доповіді про світові інвестиції ЮНКТАД за 2009 р., [9]), тобто кожний десятий, зайнятий у світі (крім сільського господарства). Це майже у 3 рази перевищує дані за 1990 р. (24,5 млн.). При збереженні сумарної кількості працівників материнських компаній практично незмінною, кількість співробітників іноземних філій постійно збільшується: наприклад, у 2000 р. порівняно з 1998 р. число працівників зросло на 30% [3].

Якщо на початку 90-х рр. ХХ ст. у світі нараховувалося майже 37 тис. материнських компаній і близько 175 тис. їхніх зарубіжних філій, то у 2008 р., відповідно до даних річної доповіді ЮНКТАД World Investment Report за 2009 р. [9], їх було вже близько 82 тис. і 810 тис. відповідно (див. рис. 1).

Аналіз даних річних доповідей ЮНКТАД World Investment Report, представлених на рис. 2, показує, що за останні роки спостерігається істотне зростання кількості закордонних філій ТНК порівняно зі збільшенням числа материнських компаній.

Велика частина материнських транснаціональних корпорацій, понад 62%, і близько 43% їх закордонних філій зосереджено на території промислово розвинутих держав: США, країн ЄС і Японії. Так, зокрема, 20 материнських компаній з 100 найбільших ТНК розташовані в США, 10 – в Японії, 14 – у Франції, 13 – у Німеччині, 15 – у Великобританії (див. рис. 3). У країнах, що розвиваються, розташовано 26% материнських компаній і 53% закордонних філій, у нових незалежних державах пострадянського простору, відповідно, приблизно 1,5% і 1,4% (розраховано на основі даних річних доповідей ЮНКТАД World Investment Report [9]). Аналізуючи індекс транснаціональності належності компаній, можна дійти висновку, що ТНК із невеликих за розмірами розвинених країн (наприклад, Нідерландів, Швеції, Фінляндії, Швейцарії) здійснюють свою діяльність частіше за кордоном, ніж у країні базування материнської компанії. Це пов'язано, насамперед, з тим, що обмежені можливості національних ринків змушують їх шукати нові ринки на відміну від транснаціональних корпорацій великих держав, таких як США, Японія, Німеччина, по яких індекс транснаціональності є нижчим від середнього [9].

Головну роль у діяльності найбільших ТНК світу відіграють 4 комплекси: електроніка, автомобілебудування, нафтопереробка і виробництво продуктів харчування. Їхні продажі складають близько 80% загальної активності ТНК.

У сферах діяльності передових компаній з індустріально розвинутих країн у порівнянні з іншими країнами спостерігається більший якісний розрив. Відмінність західних компаній від інших полягає у їхній виробничій спрямованості, зосередженості у сфері новітніх технологій, а також у випуску кінцевого продукту. У загальному списку ТНК усіх країн світу число найбільших ТНК держав, що розвиваються, набагато менш представлено в області високих технологій, сфери телекомунікацій і медіа-бізнесу.

Рис. 1. Кількість ТНК у світі в 1992, 2000, 2008 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними ЮНКТАД World Investment Report [9].

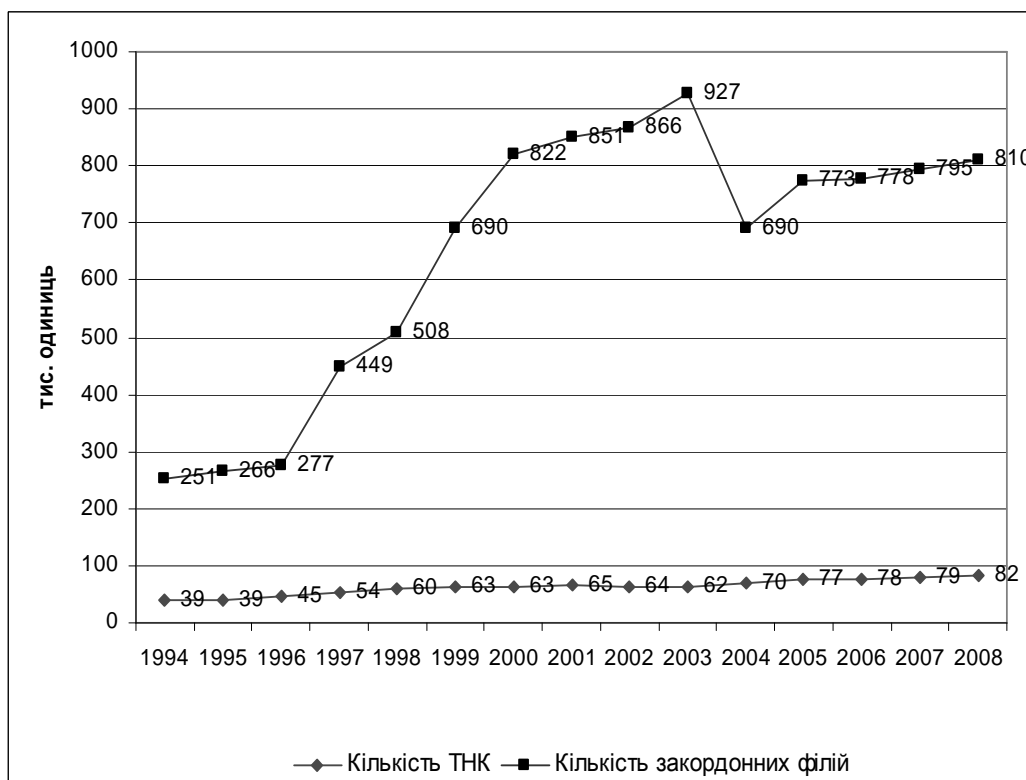

Рис. 2. Динаміка кількості ТНК і їх закордонних філій у 1994–2008 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними ЮНКТАД World Investment Report [9].

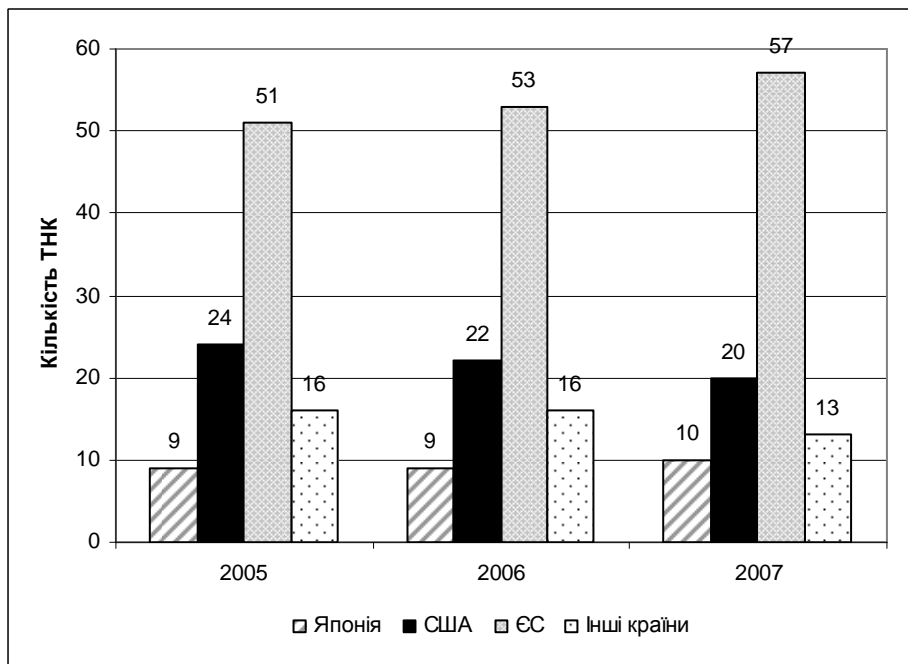

Рис. 3. Розподіл 100 найбільших нефінансових ТНК по країнах базування, 2005–2007 рр.
Джерело: побудовано авторами за даними ЮНКТАД World Investment Report [9].

Таким чином, на певному етапі ТНК виступають у числі основних учасників у світовій економічній системі. ТНК є основними інвесторами, експортерами й імпортерами факторів виробництва, розробниками і носіями передових промислових знань, управлінського досвіду. Обсяги господарських показників (активи, продажі, кількість працівників) багатьох компаній навіть перевищують економічні показники деяких країн.

Залучення іноземних інвестиційних капіталів в економіку України є важливим джерелом забезпечення інвестиційного розвитку країни. Прямі іноземні інвестиції у виробничий сектор економіки всіх країн, що розвиваються, значно перевищують портфельні інвестиції і потребують особливої уваги та створення сприятливого інвестиційного клімату. У цьому Україна має певні досягнення, що характеризуються обсягом залучених ПІІ, сукупний накопичений обсяг яких в економіку України станом на 1 жовтня 2011 р. становить близько 48,5 млрд. дол. (за даними Державного комітету статистики України [1]).

Україна має значний потенціал для іноземних інвесторів, що визначається перевагами розміщення ПІІ. Серед таких переваг слід зазначити відносно великий і зростаючий ринок, наявність (або розвиненість) факторів виробництва, інфраструктури, економіко-географічне положення країни тощо.

Динаміка й обсяг ринку країни часто є визначальним мотивом припливу прямих інвестицій. Емпіричні дослідження свідчать, що країни зі швидко зростаючими ринками є об'єктами активної інвестиційної діяльності ТНК. За кількістю споживачів (45,7 млн. населення станом на 1 жовтня 2011 р., [1]) Україна вважається потенційно великим ринком у Європі. Відносна ненасиченість українського ринку після розпаду СРСР, менший рівень конкуренції робить його досить перспективним для іноземних інвесторів.

Динамізація економічного зростання країни з 2000 р. може розглядатися також як одна з переваг розміщення прямих інвестицій в Україні. Українська економіка до початку світової фінансової кризи демонструвала досить високі темпи зростання, складовими якого є не тільки високий попит на продукцію експортно орієнтованих українських підприємств, але і зростання внутрішнього попиту.

Ще однією із переваг розміщення для прямих інвестицій є наявність в Україні важливих факторів виробництва. Серед них можна зазначити такі:

- Природні ресурси. Україна має значні запаси багатьох видів сировинних ресурсів із наявністю видобувної та транспортної інфраструктури (вугілля, залізна та марганцева руди, сірка, ртуть, титан, уран, граніт, мармур, мінеральні солі, гіпс, алебастр тощо).

- Фізичний капітал. Конкурентними перевагами економіки України є наявність масштабних основних виробничих фондів, які забезпечують можливість принаймні первинної обробки сировини та матеріалів.

- Людський капітал. Україна входить до групи провідних країн світу щодо чисельності освічених людей. Дослідження конкурентоздатності України, що було здійснене в 2002 р. компанією J.E. Austin Associates (JAA), показало, що Україна належить до 3% найосвіченіших націй у світі (серед 133 країн). Відносно високі показники якості робочої сили підтверджуються тим, що рейтинг України в Індексі людського розвитку ООН значно вищий середнього.

- Наука і технології. Україна характеризується достатньо високим рівнем науково-дослідних розробок у багатьох галузях науки і техніки та наявністю значного науково-технічного потенціалу. Україна також має

високий показник використання Інтернету на душу населення, хоча доступність комп'ютерів є нижчою, ніж аналогічний світовий показник.

– Інфраструктура. Наявність достатньо розвиненої регіональної транспортної інфраструктури – трубопроводів, транзитних терміналів, залізниць й автомобільних доріг, мереж електропередач, морських портів – визначає певні конкурентні переваги України. Щоправда, старіння інфраструктури підриває деякі із цих переваг.

Відносно дешева кваліфікована робоча сила також визначає переваги розміщення ПП. Хоча в Україні продовжує збільшуватися питома вага офіційної заробітної плати у структурі доходів населення, розрив у вартості робочої сили з промислово розвиненими країнами ще досить значний.

Одна з переваг країни для операцій транснаціональних корпорацій – економіко-географічне розташування України, а також традиційні економічні зв'язки управлінських фірм із компаніями країн СНД. Достатньо стабільні виробничо-технічні зв'язки з підприємствами країн СНД, Балтії, які склалися у попередні роки і зберегли своє значення в період ринкової трансформації механізму взаємної співпраці, роблять Україну привабливим плацдармом для освоєння ринків сусідніх країн. Схожа структура споживання, подібність або близькість виробничо-технічної і технологічної бази у багатьох галузях країн СНД полегшують реалізацію стратегії ТНК.

Щодо мотивів інвестицій іноземних фірм в Україну, переважна більшість компаній основним фактором вважає масштаби українського ринку та потенціал його зростання, а також можливість доступу до нового регіонального ринку. Кваліфікована робоча сила та дешеві фактори виробництва є другорядними чинниками здійснення ПП. Податкові стимули та доступ до наукових і технологічних розробок України не є визначальними факторами інвестування [4].

Таким чином, Україна пропонує достатньо широкий набір переваг розміщення прямих інвестицій, проте сама наявність таких переваг не означає автоматичного надходження капіталу транснаціональних корпорацій. Ситуація також ускладнюється у зв'язку з існуванням багатьох факторів, що знижують інвестиційну привабливість країни.

З-поміж негативних факторів інвестиційного клімату України можна виділити такі [2]:

- зовнішній борг держави;
- стан платіжного балансу по поточних операціях;
- політична нестабільність;
- нестабільна податкова система;
- низький рівень розвитку інфраструктури інвестиційного ринку та відсутність необхідних ринкових інституцій, що мали б забезпечити стабільне фінансування правової системи, гарантувати права власності, дотримання контрактних зобов'язань, дієвість антимонопольного законодавства;
- нечітка робота існуючих державних організацій, відповідальних за інвестиційні процеси;
- низький платоспроможний попит населення (втім, понад 50% іноземних інвесторів шукають в Україні ринок збуту, а не організують тут виробництво);
- високий рівень корупції;
- відсутність історичних традицій, що визначають правила та норми поведінки економічних суб'єктів в процесі інвестиційної діяльності;
- відносна недовіра до іноземних компаній, що пов'язано з питанням наслідків притоку ресурсів.

Існуючі в Україні перешкоди реалізації пріоритетів формування інвестиційного клімату мають системний характер і охоплюють правову, економічну, науково-технологічну та фінансову складові.

Особливостями залучення прямих інвестицій ТНК в економіку України в контексті міжнародних напрямків розвитку є [3]:

1. Світовий досвід дозволяє стверджувати, що країни, які зволікають з проведенням ефективних ринкових реформ, а також ті держави, чий розвиток відбувається в умовах вираженої замкненості національної економіки, страждають і від недостатнього надходження зовнішніх джерел. Це вимагає ефективних кроків у напрямку здійснення реформ, які були б зрозумілі країнам Заходу, міжнародним організаціям і приватним інвесторам.

2. Відбувається скорочення потоку капіталів в країни з ризиковою економікою (до яких належить і Україна). Причому йдеться як про потоки капіталів з міжнародних фінансово-кредитних установ і від іноземних держав, так і про ТНК.

3. Актуальним є акцентування уваги на можливостях залучення капіталу ТНК в Україну. Це вимагає розробки спеціальної програми, яка б передбачала збереження національних економічних інтересів України (в першу чергу національного товаровиробника) з паралельним широким використанням можливостей транснаціональних корпорацій.

4. В умовах, коли не спрацьовують традиційні форми і методи залучення іноземного капіталу ТНК в Україну, необхідно змінити саму ідеологію залучення іноземного капіталу. При очевидній проблематичності залучення іноземного капіталу потрібно активніше провадити роботу із стимулювання інвестицій за рахунок внутрішніх джерел, легалізації тіньової економіки і використання інших альтернативних іноземним інвестиціям джерел.

5. В сучасному розвитку України одним з чинників, який гальмує можливості залучення іноземного капіталу міжнародних компаній, є відтік капіталу з країни. Відтік капіталу негативно впливає на можливості залучення іноземних джерел фінансування, накладає негативний відбиток на розвиток відносин з міжнародними фінансо-

во-кредитними установами і приватними інвесторами. Усунувши причини вивозу капіталу, Україна значно поліпшить інвестиційний клімат, що дозволить підтримувати на високому рівні темпи зростання економіки.

6. Важливим напрямком сучасного розвитку міжнародного ринку капіталів і можливостей їх залучення в Україну є проблема так званих брудних грошей. Враховуючи те, що в розвинених країнах існують постійні механізми запобігання відмиванню брудних грошей, суб'єкти таких ресурсів можуть використовувати Україну для легалізації капіталів. У цьому випадку, навіть за умови дефіциту надходження іноземного капіталу, вкрай актуальним є створення дієвого механізму запобігання легалізації капіталу сумнівного походження.

Таким чином, існує нагальна потреба здійснення суттєвих зрушень у стосунках з потенційними та діючими іноземними інвесторами, які забезпечили б, нарешті, підпорядкування іноземних інвестицій потребам структурної перебудови економіки та прискореного економічного зростання. Проте активізація іноземного інвестування може розглядатися лише як наслідок пожвавлення економіки, але не як його причина. Відповідно, для залучення іноземних інвестицій необхідно, перш за все, вирішити проблеми макроекономічної стабілізації та активізувати дію всіх важелів економічного стимулювання інвестиційної діяльності, безвідносно до національної належності інвестицій.

ТНК виступають на сьогоднішній день як основні імпортери прямих іноземних інвестицій в українську економіку. Причиною вкладання капіталу є отримання прибутку значно вищого, ніж у розвинутих країнах. Якщо в економіках країн Європи, Азії й Америки рентабельність 15% вважається вже доволі високою, то у перехідних економіках, подібних до нашої, можна отримати прибуток 25-100% і навіть вищий. Якщо оцінювати діяльність ТНК з розвинутих країн, то вони не поспішають відкривати у нас виробництва, а створюють свої дочірні компанії, котрі займаються розподілом продукції, виробленої за кордоном.

За останні роки обсяг щорічних нових надходжень ПІІ в Україну, за винятком 2006 р. та 2008-2009 рр., мав тенденцію до збільшення, що зумовило постійне зростання сукупного обсягу ПІІ (див. рис. 4, 5).

Експерти ООН розраховують цілу низку індексів, що характеризують активність операцій ТНК у приймаючій країні та успішність цих країн у залученні прямих інвестицій. Так, індекс транснаціональності економіки України, який у середньому відображає питому вагу ТНК у ВВП, капіталоутворенні, доданій вартості та зайнятості складав у 2004 р. близько 14%, а у більшості країн Центральної та Східної Європи він становив 20-30% (Естонії, Словенії та Болгарії – понад 30%) [4].

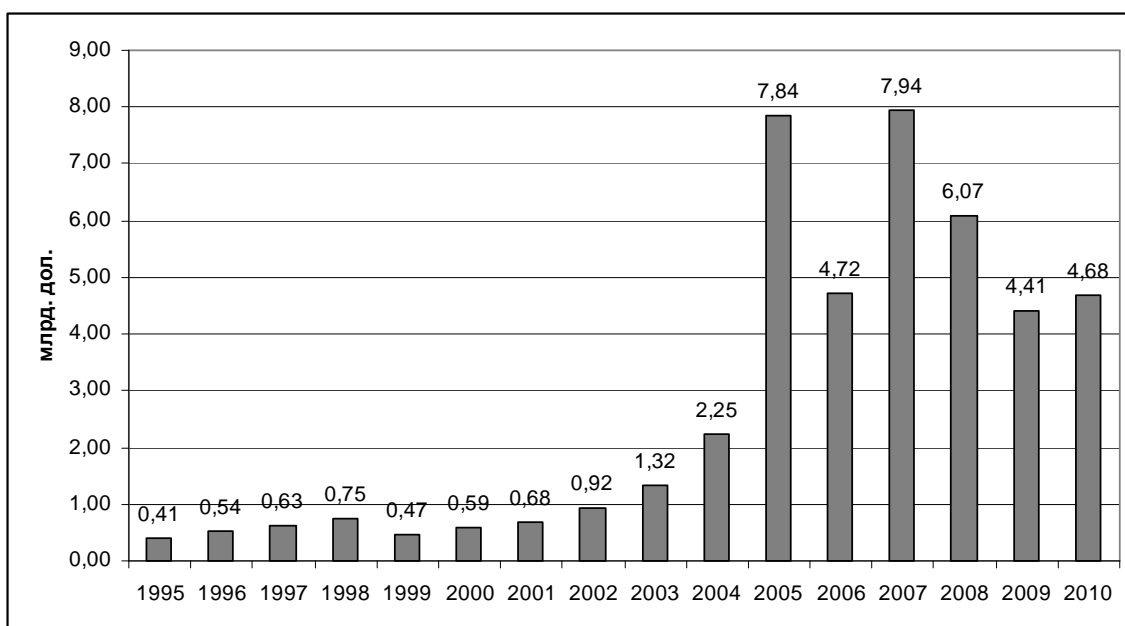

Рис. 4. Щорічний приплив ПІІ в Україну, 1995–2010 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними Держкомстату України [1].

Переважну частку ПІІ вкладено в харчову та тютюнову промисловість, переробку сільськогосподарських продуктів, телекомунікації, машинобудування й енергетику, оптову торгівлю, фінансову діяльність, транспорт і такі провідні галузі, як енергетична та нафтогазова сфери.

Серед держав світу за масштабами інвестування в Україну лідирують ТНК з США, Кіпру, Нідерландів, Великобританії, Німеччини, Кореї, Швейцарії. На ці країни припадає майже три чверті загального обсягу залучених ПІІ.

Україна залучає ще досить мало інвестицій великих стратегічних інвесторів – відомих транснаціональних корпорацій. Здебільшого інвестиційні проекти мають невеликий обсяг та пов'язані з поглинанням українських фірм у ході приватизації. Зрозуміло, що приплив таких капіталів часто має обмежений потенціал впливу на розвиток інновацій та наукових розробок, підвищення якості людських ресурсів, перспективи експортної ді-

яльності. Переважна частина прямих інвестицій пов'язана з розвитком імпортозаміщуючого виробництва, тобто орієнтується на освоєння місцевого ринку. Вступ таких іноземних компаній в Україну пояснюється їх прагненням обійти митні та протекціоністські бар'єри.

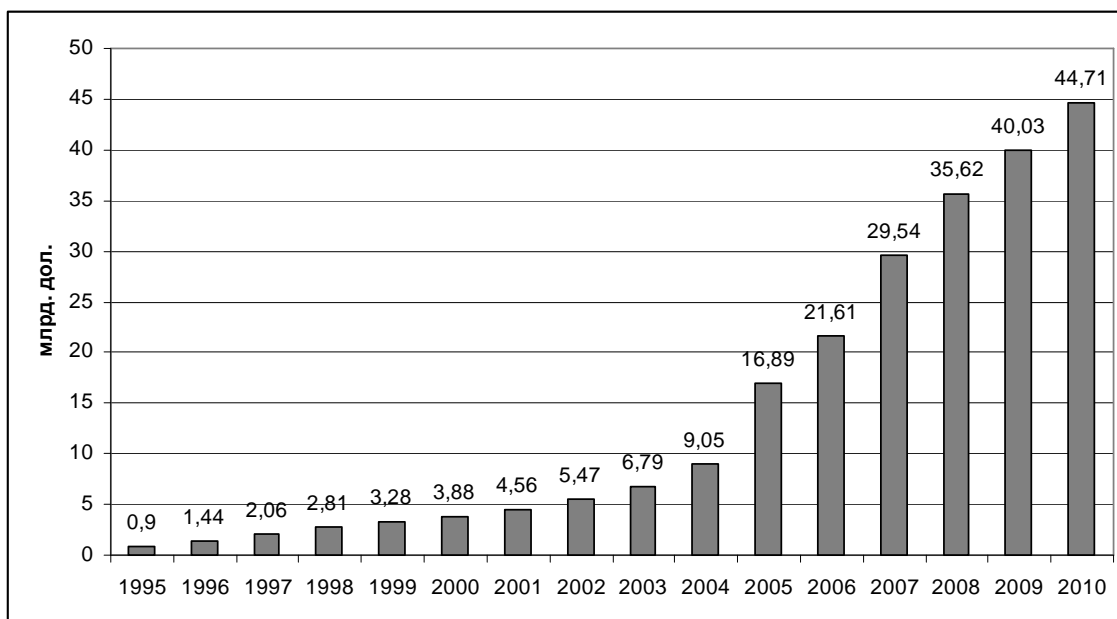

Рис. 5. Сукупний обсяг ПІІ в Україну, 1995–2010 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними Держкомстату України [1].

Україна як промислова держава транснаціональним корпораціям нецікава. Такий висновок можна зробити, проглянувши список глобальних корпорацій, представлених на вітчизняному ринку: Coca-Cola, Samsung, Toyota, Nestle, Nokia, Metro Cash&Carry, Hewlett-Packard, British American Tobacco та деякі інші ТНК. Великі промислові концерни, такі як, наприклад, Westinghouse, ExxonMobil або General Electric, на українському ринку відсутні. Виняток – Arcelor Mittal, для якої її український актив – Криворіжсталь – проміжна, а не кінцева ланка виробничого ланцюга.

Однак, все ж таки для України важливо залучати інвестиції від різних ТНК з більшого кола зарубіжних країн, адже саме іноземні інвестиції несуть найбільше нових технологій, обладнання, сучасний менеджмент і маркетингову політику.

Висновки. Транснаціоналізація є процесом посилення світової інтеграції внаслідок глобальних операцій ТНК. Проведений аналіз виявив такі особливості транснаціоналізації на сучасному етапі: неухильне збільшення кількості ТНК, причому спостерігається істотне зростання кількості закордонних філій ТНК порівняно зі збільшенням числа материнських компаній; переважна частина материнських транснаціональних корпорацій зосереджена на території промислово розвинутих держав (США, країн ЄС і Японії), закордонні філії великою мірою розташовані як на території промислово розвинутих держав, так і у країнах, що розвиваються; ТНК із невеликих за розмірами розвинутих країн здійснюють свою діяльність частіше за кордоном, ніж у країні базування материнської компанії через обмежені можливості національних ринків.

Україна має значний потенціал для іноземних інвесторів, що визначається перевагами розміщення ПІІ, серед яких відносно великий і зростаючий ринок, наявність або розвиненість факторів виробництва, інфраструктури, економіко-географічне положення країни тощо. За останні роки обсяг щорічних нових надходжень ПІІ в Україну, за винятком періоду всесвітньої економічної кризи, мав тенденцію до збільшення, що зумовило постійне зростання сукупного обсягу ПІІ. Проте інвестиційні проекти ТНК в Україні не є масштабними, а діяльність корпорацій пояснюється їх прагненням обійти митні та протекціоністські бар'єри, адже переважна частина прямих інвестицій орієнтується на освоєння місцевого ринку.

Для покращення інвестиційного клімату в Україні пріоритетними напрямками державної політики мають бути лібералізація руху капіталу, валютного ринку та репатріації прибутків, зняття обмежень на частку іноземної власності в українських компаніях, мінімізація бюрократичних обмежень та зниження податкових ставок.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Держкомстату України : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Панченко К. В. Роль ПІІ в процесі інтеграції України в світову економіку / К.В. Панченко // Актуальні проблеми міжнародних відносин : [зб. наук. праць]. – Вип. 34. – Ч. 2. – К. : КНУ імені Т. Шевченка, 2002. – С. 210–214.
3. Прохорова М.Е. Діяльність транснаціональних корпорацій в умовах глобалізації світової економіки : Монографія / М.Е. Прохорова. – Рівне, 2007. – 289 с.

4. Рогач О.І. Транснаціональні корпорації : Підручник / О.І. Рогач. – К.: Вид.-полігр. центр «Київський університет», 2008. – 400 с.
5. Рокоча В.В. Транснаціональні корпорації : навч. посіб. / В.В. Рокоча, О.В. Плотніков, В.Є. Новицький. – К. : Таксон, 2001. – 304 с.
6. Самофалов В. Створення українських транснаціональних корпорацій – вимога часу / В. Самофалов // Економічний часопис – XXI. – № 6. – К. : Ін-т трансформації суспільства, 2002. – С. 14–16.
7. Financial and Banking Book. – N.Y. : Eisevier, 1991. – 342 с.
8. FDI Statistics Website : <http://stats.unctad.org/FDI>.
9. United Nations Conference on Trade and Development Website : <http://www.unctad.org>.

УДК 339.92(73)(510)(045)

ПАНИКАР Г.Ю.,

Інститут міжнародних відносин НАУ,
доцент кафедри міжнародних економічних
відносин і бізнесу, к.е.н.

МАТВІЄНКО А.В.,

Інститут міжнародних відносин НАУ,
студент

ЕКОНОМІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО США ТА КИТАЮ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Анотація. У статті розглянуто стратегічне партнерство між США та Китаєм у економічному контексті глобалізаційних процесів. Проаналізовано основні причини співпраці та недовіри, які визначають характер двостороннього партнерства. Акцентовано основну увагу на взаємозалежності між розвитком двох найбільших економічних систем.

Ключові слова: США, Китай, партнерство, економічне зростання, суперництво, фінансова криза, інвестиції.

Аннотация. В статье рассмотрено стратегическое партнерство между США и Китаем в экономическом контексте глобализационных процессов. Проведен анализ основные причины сотрудничества и недоверия, которые определяют характер двустороннего партнерства. Сделано акцент основное внимание на взаимозависимости между развитием двух крупнейших экономических систем.

Ключевые слова: США, Китай, партнерство, экономический рост, соперничество, финансовый кризис, инвестиции.

Annotation. The article deals with the strategic partnership between the USA and China in the context of economic globalization. The main reasons for cooperation and nonconfidence, which determine the nature of the bilateral partnership, are analyzed. The main attention is emphasized the interdependence between the largest economies' development of the both countries.

Keywords: USA, China, partnership, economic growth, competition, financial crisis, investment expenditures.

Постановка проблеми. Система міжнародних відносин на початку XXI ст. характеризується кардинальними змінами як на глобальному, так і на регіональному рівнях, що спостерігається у Східноазіатському регіоні. У складних умовах глобалізації Китай демонструє неймовірні досягнення у сфері економічного розвитку та продовжує обстоювати національні інтереси. За рахунок тривалого економічного зростання, Китай став другою за величиною економікою у світі. Важливою особливістю китайської стратегії розвитку на перших етапах зростання був інтерес до іноземних капіталовкладень, новітньої техніки та технологій, який став поштовхом до розвитку американо-китайських відносин. Сьогодні через розмір економік двох країн, двосторонні економічні відносини та економічні рішення Сполучених Штатів та Китаю мають великий вплив на світову економіку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чимало експертів розглядає економічне зростання Китаю як основний чинник порушеної рівноваги сил на міжнародній арені. Серед дослідників, які оцінюють майбутнє американо-китайських відносин варто відзначити Ф. Бергстен, Б. Гілл, Н. Ларді, Д. Мітчелл, А. Ашимбаєва, Е. А. Козловського, Р.П. Маркушина, І.М. Панарін. Проблемам розширення міжнародних зв'язків Китайської Народної Республіки присвячені праці В. Г. Гельбрас, В.Н. Молодін, З. Бжезинський, Т. Бюсселен.

Формування основних елементів механізму двосторонніх відносин аналізуються у роботах А. А. Лукіна, В. Шекоян, Р.Б. Зеллік, А.І. Уткіна.

Невирішена частина загальної проблеми. Китайсько-американські відносини охоплюють широкий спектр глобальних, регіональних та двосторонніх питань. Ці відносини між країнами є непростим явищем, яке сформувалось у процесі історичного розвитку: Китай лише нещодавно закріпився серед великих держав, в той час як Сполучені Штати продовжують залишатись наддержавою. Поглиблення торгово-економічної співпраці